

METODIKA ZPRACOVÁNÍ DIGITÁLNÍ EDICE VE FORMÁTU TEI 5 A JEJÍ PROPOJENÍ SE SPECIALIZOVANOU DATABÁZÍ NA PŘÍKLADU DIGITÁLNÍ EDICE JEZUITSKÝCH *LITTERAE ANNUAE*

JANA SYNOVCOVÁ BOROVIČKOVÁ – KATEŘINA BOBKOVÁ-VALENTOVÁ

Historický ústav Akademie věd České republiky, v. v. i.; borovickova@hiu.cas.cz

Historický ústav Akademie věd České republiky, v. v. i.; valentova@hiu.cas.cz

ABSTRACT

A Methodology of Processing a Digital Edition in the TEI 5 Format and Its Interconnection with a Specialized Database Shown on the Example of a Digital Edition of Jesuit *Litterae Annuae*

The paper attempts to present the methodology of processing of digital edition in the internationally recognized XML TEI 5 standard and to present the benefits that this way of making sources available to researchers in comparison with the classical edition. Using the example of the web presentation of the annual reports of the Jesuit college in Telč, it shows the preparation of the XML document using the Word e-Edition template from the Czech Language Institute of the Czech Academy of Sciences of the Czech Republic and its connection with the specialized BBDR database (Biobibliographical Database of Religious in the Czech Lands in the Early Modern Period). The possibilities of online publication of the digital edition and the potential of using visualization tools in the Edition Vizualization Technology environment are also mentioned.

Keywords: TEI; Digital Humanities; Digital Scholarly Editions; *litterae annuae*; Societas Iesu; jesuits

Litterae annuae jako typ pramene a důvody k jeho edičnímu zpracování

Jezuitské *litterae annuae*, neboli výroční zprávy, jsou písemností na pokraji mezi texty úřední povahy a narativními prameny. Jejich primární funkcí je v předem stanoveném termínu prezentovat výsledky roční činnosti řádového domu a zároveň také uchovat paměť na významné události i zemřelé členy komunity pro případ, že bude třeba sepsat dějiny domu či provincie. Jsou psány za podobným účelem jako moderní „zprávy o činnosti“, jejich styl však má často daleko k pouhému věcnému sdělení a v podání řady pisatelů nabývá charakteru jazykově kvalitní narace a vykazuje značnou míru literární stylizace.

Jako pramen mají výroční zprávy mimořádnou hodnotu: historikovi jsou mnohdy jediným zdrojem informací nejen o duchovním působení jezuitů, ale také o jejich stavební činnosti, aktivitách jejich škol nebo hospodaření; biografovi poskytují jedinečné informace o členech řádu; etnologovi ukazují střípky ze života zejména venkovského

obyvatelstva; neolatinistům dávají možnost nahlédnout rozmanitost „běžného“ stylu jezuitských písemností, jenž mj. odráží vysoké niveau řádového školství.¹

Na základě textu *litterae annuae* byla většinou konstruována nejen líčení o činnosti řádu, ale často též popsán stavební vývoj a proces výzdoby řádových chrámů a domů, či představeny kariéry jednotlivých jezuitů. Přesto k vydávání jejich úplných textů dochází jen velmi zřídka. Příčinou je rozsáhlost textů a jejich určitá formalizovanost i jistá výpovědní řídkost, která implikuje nutnost vzniku rozsáhlých edičních podniků, vymezených většinou původcem textů, tj. zahrnujících *litterae annuae* jednotlivých řádových domů.²

V nedávno dokončeném projektu NAKI³ jsme pracovali s výročními zprávami telčské koleje a kladli si otázku, jak neefektivněji zpřístupnit jejich informační potenciál, a to i uživateli, který není s to rychlé orientace v latinském textu. Prvním navrženým řešením byla databáze excerpt s hesly propojenými s dalšími informačními zdroji. Množství překrývajících se informací a nebezpečí chybné interpretace textu nás vedlo k uvažování o možnostech opačného postupu, tj. zpřístupnění textu in extenso pokud možno ve formě kritické edice, a zajištění uživatelského komfortu dvěma směry: jednak vysvětlivkami přístupnými během čtení textu, jednak rejstříkováním textu, jež by umožnilo vyhledávání pomocí českých klíčových slov. Cestu k tomuto řešení, zvolené metodické postupy, a také pozitiva a negativa zvoleného přístupu chceme představit v tomto článku.

Inspirační zdroje

Při hledání vhodného řešení jsme chtěli maximálně využít zkušeností podobných projektů. Základní nasměrování k použití XML technologie a standardu TEI, stejně jako myšlenka propojení edice s již existující biobibliografickou databází řeholníků (dále BBDR)⁴ čerpalo inspiraci z projektu zpřístupnění korespondence polského humanisty Jana Dantyszka (1485–1548) realizovaného na varšavské univerzitě.⁵ Při vlastní přípravě elektronické edice jsme se opírali o zkušenosti kolegů z Ústavu pro jazyk český AV ČR prezentované ve *Vokabuláři webovém*⁶ a hojně využívali jejich *Metodiku přípravy a zpra-*

¹ Jörg ZECH, *Die Litterae Annuae der Jesuiten. Berichterstattung und Geschichtsschreibung in der alten Gesellschaft Jesu*, Archivum Historicum Societatis Jesu (dále AHSI), vol. 78, fasc. 153, 2008, s. 41–61; Markus FRIEDRICH, *Circulating and Compiling the Litterae Annuae. Towards a History of the Jesuit System of Communication*, AHSI, vol. 78, fasc. 153, 2008, s. 3–39; Kateřina BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, *Litterae annuae provinciae Bohemiae (1623–1755)*, Folia Historica Bohemica 25, č. 1, 2010, s. 23–49.

² Christoph FLUCKE (Hrsg.), *Die litterae annuae. Die Jahresberichte der Gesellschaft Jesu aus Altona und Hamburg (1598–1781)*, Münster 2015; TÝŽ – Martin I. SCHRÖTER (Hrsg.), *Die litterae annuae der Gesellschaft Jesu von Glückstadt (1645 bis 1772)*, Münster 2017.

³ Projekt *Telč a jezuité, řád a jeho mecenáši*, NAKI II, č. DG16P02M043, více viz <https://jezuitetelc.cz> (13. 7. 2022).

⁴ Bio-bibliografická databáze řeholníků v českých zemích v raném novověku, <https://www.hiu.cas.cz/bio-bibliograficka-databaze-reholniku-v-ceskych-zemich-v-ranem-novoveku> (13. 7. 2022).

⁵ CORPUS of Ioannes Dantiscus' Texts & Correspondence, <http://dantiscus.al.uw.edu.pl> (13. 7. 2022).

⁶ *Vokabulář webový*, *webové hnízdi pro pramenů pro poznání historické češtiny*, <https://vokabular.ujc.cas.cz> (13. 7. 2022).

cování elektronických edic starších českých textů,⁷ která pracuje s principem vytváření edice v editoru MS Word a její poloautomatické transformace do formátu TEI (viz dále). Při výběru publikačních a vizualizačních nástrojů nás inspiroval projekt digitální edice staroanglického kodexu *Vercelli Book* zpracovávané v Laboratorio di cultura digitale na Univerzitě v Pise⁸. Pro její online zpřístupnění byl vyvinut i námi zvolený open-source nástroj Edition Vizualizaton Technology – EVT (viz dále).

Metodologická východiska

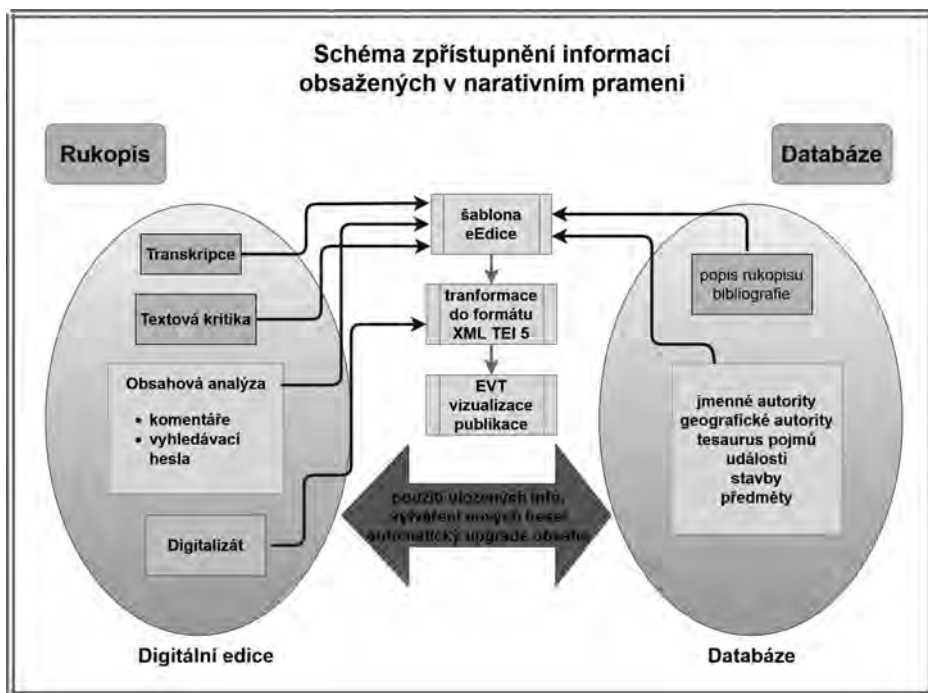
Termín elektronická nebo digitální edice (e-edition, Scholarly digital edition) se v oblasti digital humanities používá obecně pro elektronicky zpracovaný text, jenž na základě stanovených edičních zásad a s využitím odpovídajících softwarových nástrojů a postupů zpřístupňuje literární dílo v digitálním prostředí. Tento způsob prezentace vědecké analýzy dochovaných pramenů zažívá v poslední době velký rozmach. Teoretické a metodologické vymezení procesu vzniku elektronických edic, stejně jako požadavky na jejich formální a obsahové náležitosti jsou zároveň živě akademicky diskutovány.⁹

Digitální edice umožňuje na jednom místě zpřístupnit digitalizáty originálního rukopisu spolu s vědeckou textově kritickou a komentovanou edicí textu a potřebnými popisnými metadaty. Digitální edice *literae annuae* je zpracována v mezinárodním standardu XML TEI P5, který na jedné straně postihuje přesnou strukturální, formální i obsahovou stránku pramene včetně evidence a správy verzí jednotlivých rukopisů a zároveň může edici efektivně doplnit o nadstavbové, interpretační informace ze specializované databáze, případně dalších zdrojů, aniž by bylo nutné zasahovat do původního textu. Proces přípravy edice a vyplňování databáze je přitom obousměrně propojen. Při přípravě edice se vytváří nebo doplňují záznamy v databázi, a naopak informace později doplněné do databáze z jiných zdrojů se zpětně promítnou do poznámkového aparátu (viz obrázek 1).

⁷ Alena M. ČERNÁ – Boris LEHEČKA, *Metodika přípravy a zpracování elektronických edic starších českých textů* [online]. Praha 2015, dostupné z: https://vokabular.ujc.cas.cz/soubory/nastroje/Methodics/Metodika_pripravy_a_zpracovani_elektronickych_edic_DF12P01OVV028.pdf (aktualizace 11. 2. 2016).

⁸ Viz <http://vbd.humnet.unipi.it> (13. 7. 2022).

⁹ Viz např. Elena PIERAZZO, *Digital Scholarly Editing: Theories, Models and Methods*, London – New York 2016; Elena PIERAZZO, *Textual Scholarship and Text Encoding*, in: Susan SCHREIBMAN – Ray SIEMENS – John UNSWORTH (edd.), *A New Companion to Digital Humanities*, Malden 2016, s. 307–321 (<https://doi.org/10.1002/9781118680605>); Matthew James DRISCOLL – Elena PIERAZZO (edd.), *Digital Scholarly Editing: Theories and Practices* [online], Cambridge 2017, dostupné z: <http://books.openedition.org/obp/3381> (13. 7. 2022), zejména s. 19–39 (kapitola Patrick SAHLE, 2. What is a Scholarly Digital Edition?); Roman BLEIER et al. (edd.), *Digital scholarly editions as interfaces*, Norderstedt 2018; Elena PIERAZZO, *What future for digital scholarly editions? From Haute Couture to Prêt-à-Porter*, International Journal of Digital Humanities 1, č. 2, 2019, s. 209–220 (<https://doi.org/10.1007/s42803-019-00019-3>); Georg VÖGELER, *The “assertive edition”. On the consequences of digital methods in scholarly editing for historians*, International Journal of Digital Humanities 1, č. 2, 2019, s. 309–322 (<https://doi.org/10.1007/s42803-019-00025-5>); Patrick SAHLE et al. (edd.), *A catalog of Digital Scholarly Editions* (v.4.074 2020ff) [online], dostupné z: [https://www.digitale-edition.de/exist/apps/editions-browser/\\$app/index.html](https://www.digitale-edition.de/exist/apps/editions-browser/$app/index.html) (13. 7. 2022).

Obrázek 1

Zpracování textu a nadstavbových informací

Při práci s texty postupujeme metodami obvyklými pro tvorbu edic bez ohledu na formu jejího zpřístupnění.¹⁰ Pro vlastní ediční práci definujeme dvě základní formy zpracování, které ukazují možnosti zvoleného řešení: **Úplná textově kritická edice** vytváří plný textově kritický aparát reflektující různé typy odlišností rukopisů. Zpřístupňuje text na základě kolace všech rukopisů, přičemž také zachycuje jevy, které mohou přispět k pochopení vzniku textu včetně autorských škrtnů. Naopak v případě *literae annuae*

¹⁰ Boris LEHEČKA – Jana SYNOVCOVÁ BOROVIČKOVÁ – Kateřina BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, *Metodika evidence dokladů hmotné kultury v narativních pramenech se zaměřením na zpřístupnění kulturně historických informací v cizojazyčných pramenech* [online], Praha 2020, s. 26–31, dostupné z: <http://reholnici.hiu.cas.cz/literaeannue/metodika/metodika.pdf> (13. 7. 2022). Ediční poznámka vychází ze zásad pro editování novolatinských rukopisných textů bohemikálního původu, jak je nedávno formulovala Alena BOČKOVÁ (in: Kateřina Bobková-Valentová – Alena Bočková – Magdaléna Jacková – Martin Bažil – Eva Pauerová – Jan Zdichynec – Zdeněk Žalud (edd.), *Sv. Jan Nepomucký na jezuitských školních scénách* / = *Theatrum Neolatinum* 1/, Praha 2015, s. 51–60). K editování latinských textů dále viz Martin SVATOŠ, *Doporučení pro vydávání latinských pramenů v ediční řadě Fontes rerum Boemicarum recentioris aevi (FRBRAE)*. Strojopis; Julie NOVÁKOVÁ, *Edičně textologická pravidla pro vydávání latinských spisů J. A. Komenského*. Strojopis; Martin STEINER, *Ediční pravidla pro vydávání latinských spisů J. A. Komenského*, *Listy filologické* 122, č. 3–4, 1999, s. 232–240; Martin SVATOŠ, *Současná praxe ve vydávání raněnovověkých latinských textů a otázky z ní vyplývající*, *Listy filologické* 122, č. 3–4, 1999, s. 222–231; Bohumil RYBA, *Pravidla pro transkripci latinských rukopisných textů*. Přepis ze strojopisu a grafická úprava Centrum mediévistických studií, Praha 2000.

nereflektuje nepříznakové ortografické varianty a dovoluje tak vygenerovat edici pouze podle hlavního rukopisu, resp. verze jiných rukopisů ortograficky vycházejí z hlavního rukopisu a zobrazují pouze příslušná různočtení rukopisu.¹¹ Druhou možností je příprava **komentované edice se zjednodušeným textově kritickým aparátem**, u níž se editor soustředí především na vytváření nástrojů pro snazší orientaci v textu, tedy věcných komentářů a rejstříků pro prohledání. Textově kritický aparát nereflektuje typy zachycených variant, ani ortografické varianty vyjma vlastních jmen a toponym a nezachycuje autorské škrty. Text je zpřístupněn pouze na základě kolace s vybranými (tj. relevantními nebo dostupnými) vedlejšími rukopisy. V případě *literae annuae* užíváme pouze jednoho vedlejšího rukopisu, protože zpracované texty jsou sice dochované až v pěti rukopisech, ale až na výjimky nejde o varianty textu, pouze o písarské opisy vzniklé zároveň.¹²

Obě definované formy mohou mít řadu podob odvozených zejména od důkladnosti kritické edice a podrobnosti zpřístupňovacích nástrojů. Lze je také **zkombinovat** a úplnou textově kritickou edici doplnit komentáři a rejstříky.

Vedle vlastního textu edice bylo třeba připravit thesaurus informací, jež ale nebyly převzaty z textů *literae annuae*, ale naopak mají sloužit jako základ pro vytváření rejstříků a komentářů, které budou pomáhat pochopení textu. Pro tuto činnost lze použít přímo formát TEI5 nebo prakticky jakoukoli externí databázi.

Vzhledem k tomu, že jsme měli zkušenost s budováním biografické databáze řeholníků, snažili jsme se využít její prostředí. Prakticky bez úprav umožňovala ukládat informace o osobách, korporacích a místech, s drobnými úpravami bylo možné použít modelu slovníků funkcí pro výklady pojmů obecně. Zcela nově bylo třeba vytvořit formuláře pro identifikaci předmětů, staveb a událostí.

Jednotlivá hesla databáze lze vytvářet nezávisle na zpracování textu a zejména biografická hesla osob a korporací fungují samostatně v prostředí databáze a digitální edice, jen „využívá“ části informací do nich vložených.

Formát TEI¹³

Formát TEI je obecně přijímaným standardem pro zpracování elektronických textů v humanitních vědách. Jeho základem je obecný značkovací jazyk XML (eXtensible Mar-

¹¹ Např. hlavní rukopis preferuje psaní skupin qv/u sv/u s užitím grafému „v“, tudíž i edice užívá tohoto způsobu psaní, užívá-li však vedlejší rukopis grafému „u“, není to zaznamenáno jako různočtení, a tudíž nelze vygenerovat edici s užitím tohoto úzu.

¹² Tento způsob vzniku navíc neumožňuje bezpečně určit jejich filiaci, a proto je potřeba rukopisy pro kolaci analyzovat podle vnějších znaků.

¹³ TEI: P5 Guidelines, in: *Text Encoding Initiative* [online], dostupné z: <http://www.tei-c.org/Guidelines/P5/> (13. 7. 2022). Z rozsáhlé literatury popisující TEI Guidelines pro zpracování rukopisů např.: Lou BURNARD, *What is the Text Encoding Initiative?: How to add intelligent markup to digital resources* [online], Marseille 2014 (<https://doi.org/10.4000/books.oep.426>); Lou BURNARD – Elena PIERAZZO, *Digital Scholarly Editions: Manuscripts, Texts and TEI Encoding*, in: DARIAH TEACH: Open Educational Resources for the Digital Arts&Humanities [online], dostupné z: <https://teach.dariah.eu/course/view.php?id=32> (13. 7. 2022); Lou BURNARD (ed.), *Creating a Digital Scholarly Edition with the Text Encoding Initiative A Textbook for Digital Humanists* [online]. Digital Editing of Medieval Manuscripts (DEMM), 2017, dostupné z: <https://www.digitalmanuscripts.eu/digital-editing-of-medieval-texts-a-textbook> (13. 7. 2022) a kompletní bibliografie na <https://www.zotero.org/groups/42025/tei/library>.

kup Language)¹⁴ vyvinutý konsorciem W3C (World Wide Web Consortium).¹⁵ Formát TEI je vyvíjen iniciativou Text Encoding Initiative¹⁶ už od roku 1987 a je definován v tzv. *TEI Guidelines*.¹⁷ V českém prostředí jej používá např. Národní knihovna ČR v projektu *Manuscriptorium*.¹⁸ Použití standardizované sady značek umožňuje označit v textu potřebné elementy podle jejich formální struktury (folia, stránky, odstavce, nadpisy) nebo informačního obsahu (jména, data, místa) a doplnit text nadstavbovými informacemi (poznámkový aparát, propojení s databází) a potřebnými metadaty (popis rukopisu, údaje o uložení, způsobech zpracování dokumentu atd.). V jednom souboru je tedy uložen jak vlastní text edice, tak několik dalších interpretačních vrstev, které ale díky vloženým značkám zůstávají od výchozího textu oddělené. Navíc výsledný XML dokument může být relativně snadno přizpůsoben různým výstupním formátům (web, tištěné médium, pdf, epub) a umožňuje modulární vizualizaci zpracovaných prvků. Například na základě TEI kódování poznámkového aparátu jsme schopni v digitální edici zobrazit nejen editovaný text hlavního rukopisu, ale za určitých podmínek (viz výše) i přesná znění jednotlivých rukopisů variantních. Výsledný XML dokument lze také samozřejmě podle jednotlivých TEI elementů (značek) efektivně prohledávat a automaticky z nich vytvářet rejstříky (viz obrázek 2 a 3).

```
<teiHeader xml:id="teiHeader-1">
  <fileDesc id="C9183466-D865-4901-B2D0-2C7A3E1529E7">
    <titleStmt>
      <title>Annuae collegii et domus tertiae probationis Societatis Jesu Tercii anno
        1729</title>
    </titleStmt>
    <editionStmt>
      <edition>Elektronická edice</edition>
      <respStmt>
        <resp>Editor:</resp>
        <name xml:id="Kafka">Kateřina Bobková-Valentová</name>
        <name xml:id="Karel">Karel Pacovsky</name>
        <name xml:id="Martin">Martin Masliš</name>
        <name xml:id="Borek">Bořek Neštrudla</name>
      </respStmt>
      <resp>Kódování TEI:</resp>
      <name xml:id="Boris">Jana Synovcová Borovičková</name>
      <name xml:id="Jana">Boris Lehečka</name>
    </resp>
    <funder>Edice vznikla v rámci projektu MK NAKI II č. DG16P02M043 <hi rend="italic">Teiĉ a
      Jesuité. Řád a jeho mecenáš.</hi></funder>
    <edition>
      <publication>
        <publisher>Historický ústav Akademie věd České republiky, v. v. i.</publisher>
        <pubPlace>Praha</pubPlace>
        <date>2020</date>
        <availability status="restricted">
          <p xml:id="p-1"> Tato edice je autorské dílo chráněné ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., o
            právu autorském, a je určena pouze k nekomerčním účelům.</p>
        </availability>
      </publication>
    </edition>
  </fileDesc>
</teiHeader>
```

Obrázek 2. Formát TEI – hlavička dokumentu

¹⁴ https://cs.wikipedia.org/wiki/Extensible_Markup_Language (13. 7. 2022).

¹⁵ https://cs.wikipedia.org/wiki/World_Wide_Web_Consortium (13. 7. 2022).

¹⁶ <https://tei-c.org> (13. 7. 2022).

¹⁷ Viz pozn. č. 13. Nejnovějším verze standardu označovaná jako TEI P5 byla poprvé vydána v roce 2007 a je aktualizována v pravidelných půlročních intervalech. Současná verze TEI P5 4.4.0 byla vydána 19. 4. 2022 (<https://tei-c.org/Guidelines/P5/>). Iniciativa TEI provozuje též vlastní repozitárium na platformě GitHub <https://github.com/TEIC>.

¹⁸ <http://www.manuscriptorium.com>. Z významných zahraničních projektů jmenujme namátkově alespoň: Deutsches Textarchiv (DTA) – <http://www.deutschestextarchiv.de>, Oxford Text Archiv – <https://ota.bodleian.ox.ac.uk>, Text Creation Partnership (TCP) – <http://www.lib.umich.edu/tcp>, Perseus Digital Library – <https://www.perseus.tufts.edu/hopper>.


```

<body xml:id="text.body-1">
  <div xml:id="text.div-4" type="edition_text" n="1729">
    <div xml:id="text.div-5" type="Domus" n="1729">
      <pb xml:id="T-1729-317r" n="T-317r" edRef="#T1729"
        facs="data/images/single/1729/T-1729-317r.jpg"/>
      <pb xml:id="R-1729-329r" n="R-329r" edRef="#R1729"
        facs="data/images/single/1729/R-1729-329r.jpg"/>
      <pb xml:id="P-1729-157r" n="P-157r" edRef="#P1729"
        facs="data/images/single/1729/P-1729-157r.jpg"/>
      <pb xml:id="B-1729-482r" n="B-482r" edRef="#B1729"
        facs="data/images/single/1729/B-1729-482r.jpg"/>
      <head xml:id="text.head-1">Annuae collegii et domus tertiae probationis Societatis Jesu
        Telciii <app xml:id="text.app-1">
          <lem wit="#T-1729 #R-1729 #B-1729">anno</lem>
          <rdg xml:id="text.rdg-1" wit="#P-1729">ad annum</rdg>
        </app> 1729</head>
      <p xml:id="text.p-6">Stetit anno hoc infracto corporis et animi robore majorem Dei Gloriam
        propagatura, simul et propugnatura militans <placeName ref="#Telc-Jihlava-C2">
          >Telciii</placeName> Jesu Societas stetitqve religiosa in acie qvinque supra tricenos
          indefessi laboris <term type="function" ref="#veteranus">pugiles: veteranae quidem
          virtutis</term> triarios undenos, quorum <persName ref="#Arnoldt-Carolus-SJ-1696-1759">
            >unus <date when="1729-02-02"><term type="festivity"
              ref="#festum-Beatae-Virginis-Mariae-Purificatae">festo
            Purificatae</term><date><term ref="#professio">solemni sacramento arctius eidem se
              <app xml:id="app-2">
                <lem wit="#T-1729">adstrinxit</lem>
                <rdg type="orthographic" xml:id="rdg-2" wit="#B-1729 #P-1729 #R-1729">
                  >astrinxit</rdg>
              </app> militiae</term><persName>, <note n="1">2.2.1729 skládal v Telči profesi
                Carolus Arnoldt</note>

```

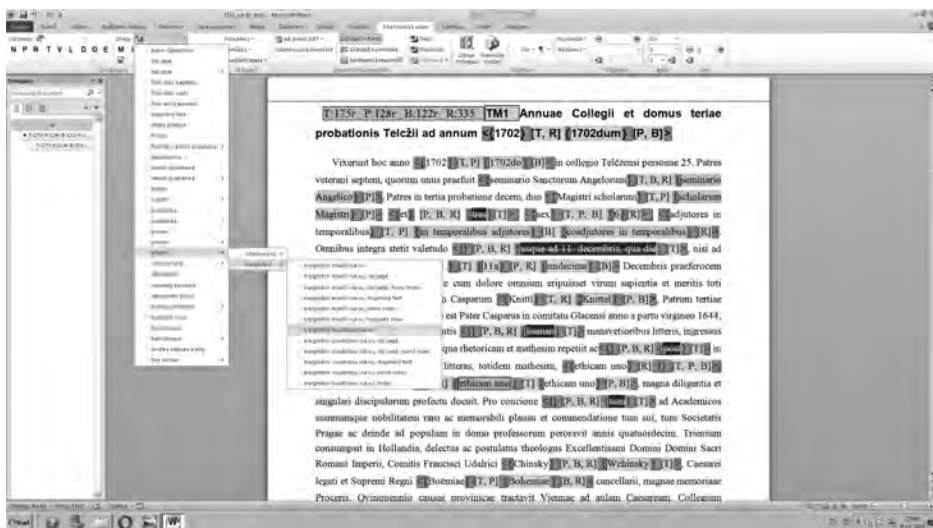
Obrázek 3. Formát TEI – text edice s poznámkami a komentáři

Šablona e-Edice

Protože přímé kódování textů v XML editoru se jeví pro většinu odborných editorů jako obtížné, hledají se různé cesty zjednodušení. Dominance užívání MS Wordu jako textového editoru vedla pracovníky Oddělení vývoje jazyka Ústavu pro jazyk český k vývoji nástroje pro editorskou práci nazvaného E-edice.¹⁹ Jde o doprogramovaný doplněk a šablonu textového editoru MS Word, která umožňuje označovat potřebné části textu předem definovanými znakovými a odstavcovými styly a vytvářet v edici textové kritické poznámky a obsahové komentáře. Použité styly jsou pak v dalších krocích automaticky převáděny na odpovídající elementy formátu TEI P5. Šablona obsahuje také úvodní tabulku pro zápis potřebných metadat. Pro účely vydávání *literae annuae* musela být ale původní verze šablony přizpůsobena dvěma směry. Byla doplněna možnost zpracovávat edici na základě více rukopisů a zaznamenávat k nim metadata. Dále bylo doprogramováno propojení s databází tak, aby bylo možné zároveň se zpracováváním textu edice propojovat a aktualizovat záznamy ve zvolené databázi (pro projekt BBDR).

Řadou automatických transformací jsou hotové wordovské dokumenty převáděny do formátu TEI P5. Připravené XML soubory poté prochází ještě finální ruční revizí v XML editoru (viz obrázek 4).

¹⁹ <https://vokabular.ujc.cas.cz/moduly/nastroje/e-edice/o-aplikaci> (13. 7. 2022).

Obrázek 4. Text edice v šabloně E-edice

Publikace a vizualizace

Na rozdíl od kódování v TEI vyžaduje transformace výsledného XML dokumentu do podoby webové stránky, nebo dokonce tištěného média pokročilou znalost programování. Naštěstí je ale dnes již dispozici několik aplikací, které celý proces zjednodušují a zpřístupňují koncovým uživatelům. My jsme zvolili nástroj *Edition Visualization Technology* (EVT) vyvíjený na Univerzitě v Pise týmem vedeným profesorem Robertem Rossellim Del Turco.²⁰ Nástroj původně vznikl v rámci projektu digitalizace staroanglického kode-

²⁰ <http://evt.labcd.unipi.it> (13. 7. 2022); blog: <http://visualizationtechnology.wordpress.com> (13. 7. 2022). Bibliografie: Paolo MONELLA – Roberto ROSSELLI DEL TURCO, *Extending the DSE: LOD Support and TEI-IIIIF Integration in EVT*, in: Convegno Annuale dell'Associazione per l'Informatica Umanistica e la Cultura Digitale (AIUCD): Atti del IX Convegno Annuale AIUCD. La svolta inevitabile: sfide e prospettive per l'Informatica Umanistica, Milano 2020, s. 148–155, též [online], dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/344545287_Monella_Rosselli_Del_Turco_2020_-_Extending_the_DSE_LOD_Support_and_TEI-IIIIF_Integration_in_EVT (13. 7. 2022); TÝŽ, *After the editing is done: Designing a Graphic User Interface for digital editions*, Digital Medievalist 7, 2012 (<https://doi.org/10.16995/dm.30>); TÝŽ, *Designing an advanced software tool for Digital Scholarly Editions*, Textual Cultures Text Contexts Interpretation 12, č. 2, 2019, s. 91–111 (<https://doi.org/10.14434/textual.v12i2.27690>); Roberto ROSSELLI DEL TURCO – Giancarlo BUOMPISCO – Chiara DI PIETRO – Julia KENNY – Raffaele MASOTTI – Jacopo PUGLIESE, *Edition Visualization Technology: A Simple Tool to Visualize TEI-based Digital Editions*, Journal of the Text Encoding Initiative 8, 2014 (<https://doi.org/10.4000/jtei.1077>); Roberto ROSSELLI DEL TURCO – Chiara DI PIETRO, *Between Innovation and Conservation: The Narrow Path of User Interface Design for Digital Scholarly Editions*, in: Roman BLEIER et al. (edd.), *Digital Scholarly Editions as Interfaces*, Norderstedt 2018, s. 133–163, též [online], dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/329699399_Between_Innovation_and_Conservation_The_Narrow_Path_of_User_Interface_Design_for_Digital_Scholarly_Editions; Roberto ROSSELLI DEL TURCO – Chiara DI PIETRO – Chiara MARTIGNANO, *Progettazione e implementazione di nuove funzionalità per EVT 2: lo stato attuale dello sviluppo*, Umanistica Digitale 7, 2019, s. 5–21 (<https://doi.org/10.6092/issn.2532-8816/9322>).

xu *Vercelli Book*,²¹ postupně se však rozvinul v obecnou platformu pro webovou publikaci nejrůznějších typů dokumentů kódovaných ve standartu TEI 5. EVT poskytuje komfortní a uživatelsky přívětivé prostředí s jednoduchými principy použití (vlastní XML soubory stačí nahrát do připravené adresářové struktury) a možností snadné konfigurace webového rozhraní. Navíc se jedná se o open-source aplikaci dostupnou pod licencí AGPL-3.0,²² kterou lze nejen zdarma používat, ale i se aktivně podílet na jejím vývoji prostřednictvím platformy GitHub.²³

V nejnovější verzi²⁴ může být EVT využito pro publikování diplomatické nebo kritické edice zpracované podle pravidel konsorcia TEI (*TEI Guidelines*).²⁵ Kritická edice však musí být zpracována metodou paralelní segmentace (TEI Parallel Segmentation Method).²⁶ Pro práci s digitalizovanými obrazy jednotlivých folií rukopisu používá EVT vestavěný prohlížeč OpenSeaDragon,²⁷ který podporuje většinu běžně používaných obrazových formátů.

V rozhraní EVT je možné nastavit požadovanou ediční úroveň (diplomatická – interpretační – kritická) případně ponechat možnost jejího výběru na uživateli. Na navigační liště lze vybírat mezi různými režimy práce s edicí (čtení textu s poznámkovým aparát – digitalizát/text – kolace jednotlivých rukopisů).

V samostatném okně se zobrazují důležitá metadata uložená v hlavičce dokumentu (<teiHeader>) zejména obsah elementů <fileDesc> a <sourceDesc> včetně popisu rukopisu uváděném v elementu <msDesc>. Součástí těchto metadat jsou také rozšiřující informace z oddílů <front> a <back> zahrnující obvykle i příslušnou bibliografii. Podle elementů <div> a <pb> je na tomto místě také automaticky generován obsah dokumentu. V případě kritické edice zahrnující více rukopisů je možné v samostatném okně zobrazit jejich seznam (witness list) kódovaný v elementu <listWit>.

Kritický a další poznámkový aparát je možné zobrazovat buď přímo v textu (inline), nebo v paralelním okně. Kromě textově kritického aparátu (elementy <app>) a poznámkového aparátu (elementy <note>) je možné v edici pracovat též s odkazy na další zdrojové XML dokumenty obsahující například překlad textu nebo analogie.

Pro kritickou edici je možné zvolit preferovaný rukopis, případně nastavit nesignifikantní textové varianty, které nebudou zobrazovány v hlavním textu edice. Pro lepší orientaci slouží barevné filtry konfigurovatelné jak pro hlavní text (lemma filters), tak pro jeho textové varianty (variant filters). EVT umí pracovat i s edicemi obsahujícími několik verzí dokumentu (recensio) zpracovaných na základě kolace odlišných rukopisů.

K užitečným funkcím EVT patří mimo jiné automatické propojování textu edice s digitálními obrazy dokumentu (image-text linking), které může být podle způsobu kódování realizováno na úrovni stránek (<pb>) nebo jednotlivých řádků (<lb>). Volitelnými nástroji jsou funkce „nástěnka“ (PIN Tool) a „teplotní mapa“ (Heat Map). Nástěnka umožňuje „ukládat“ vybrané položky kritického aparátu nebo rejstříková hesla do zvláštního rámečku pro pozdější rychlé použití. Použitím funkce Heat Map je možno v textu

²¹ Viz výše, pozn. č. 5.

²² https://cs.wikipedia.org/wiki/Affero_General_Public_License.

²³ <https://github.com/evt-project/evt-viewer>.

²⁴ Nejnovější verze v2- beta 2.01 byla vydána 22. 7. 2021.

²⁵ Viz pozn. č. 11.

²⁶ <https://tei-c.org/release/doc/tei-p5-doc/en/html/TC.html#TCAPPS>.

²⁷ <https://openseadragon.github.io>.

edice barevně zvýraznit jednotlivé textové varianty. Samozřejmou součástí aplikace je i vlastní fulltextový vyhledávač (viz obrázek 5).

Realizace digitální edice *literae annuae* z české jezuitské provincie

Dosavadní práce na digitální edici vyústily ve dva výstupy, které umožňují další rozvíjení našich zkušeností. Teoreticky jsou naše postupy shrnuty v certifikované *Metodice evidence dokladů hmotné kultury v narativních pramenech se zaměřením na zpřístupnění kulturně historických informací v cizojazyčných pramenech*.²⁸

Jednotlivé roky digitální edice jezuitských výročních zpráv jsou postupně zpřístupňovány v připraveném webovém rozhraní <http://reholnici.hiu.cas.cz/literaeannue>. První fáze přípravy digitální edice probíhala v rámci již zmíněného projektu *Telč a jezuité, řád a jeho mecenáši*, proto se naše pozornost zaměřila právě na *literae annuae* telčské koleje a domu třetí probace. Zpracovány a zveřejněny byly zatím dvě modelové zprávy pro rok 1702 (úplná textově kritická edice včetně zpřístupnění digitálních obrazů původních rukopisů)²⁹ a rok 1729 (komentovaná edice s kompletními rejstříky a komentáři propojenými na databázi BBDR).³⁰ V různých fázích procesu přípravy edice je dalších šest rukopisů telčských *literae annuae* a výhledově bychom rádi publikovali telčskou řadu výročních zpráv v úplnosti, ale narážíme na překážky zejména s financováním editorské práce, převodů do formátu TEI5 a vizualizace.

Zároveň byla v rámci projektu Strategie21 AV ČR³¹ vyvinutá metoda aplikována na výroční zprávy pro jezuitskou rezidenci v Bohosudově. Je zpracováno šest textů, z nichž tři by měly být v dohledné době na výše zmíněném webu publikovány.

Příklady vizualizace modelových příkladů

Cílem zpřístupnění výroční zprávy telčské koleje bylo ukázat možnosti zvoleného zpracování za účelem na jedné straně maximálně využít potenciálů použitých nástrojů a na druhé straně posoudit efektivitu zvoleného řešení. S výročními zprávami z bohosudovské rezidence se experimentuje z ohledem na požadavky specifického uživatele – etnologa, proto se jim na tomto místě nebudeme věnovat.

Zpracování zprávy z roku 1702 mělo především ukázat možnosti kódování a vizualizace úplné textově kritické edice a jejího **propojení s digitálními obrazy** originálních rukopisů. Pro tuto zprávu je možno vytvořit i pravděpodobné filiační schéma rukopisů. První rukopis (nejde patrně o autograf autora) vznikl v Telči a byl v archivu tamní koleje také uložen (T), ale předtím s jistotou posloužil jako podklad pro vznik dalších opisů, které byly provedeny dvěma odlišnými písaři. Jeden z nich vyhotovil obě verze

²⁸ B. LEHEČKA – J. SYNOVCOVÁ BOROVIČKOVÁ – K. VALENTOVÁ-BOBKOVÁ, *Metodika*, dostupné z: <http://reholnici.hiu.cas.cz/literaeannue/metodika/metodika.pdf>.

²⁹ <http://reholnici.hiu.cas.cz/literaeannue/1702>.

³⁰ <http://reholnici.hiu.cas.cz/literaeannue/1729>.

³¹ Digitální e-edice výročních zpráv pro rezidenci v Bohosudově byla finančně podpořena v letech 2020–2021 Etnologickým ústavem AV ČR prostřednictvím projektu Strategie AV21 Paměť v digitálním věku.

zařazené do konvolutů kolujících po provincii (P, B), druhý písař vyhotovil text zaslaný na generalát do Říma (R). Text edice je zpracován na základě kolace všech dostupných rukopisů, přičemž zvolený hlavní rukopis (T) určuje také ortografickou podobu textu, členění do větných celků a odstavců. V hlavním rukopisu jsou označeny i písařské škrty, a to s rozlišením, zda se jedná o autorské škrty nebo zásahy korektora. Emendace zjevných chyb hlavního rukopisu jsou vždy podloženy čtením vedlejších rukopisů. Textově kritická edice výroční zprávy za rok 1702 je doplněna kompletními digitalizáty všech čtyř dochovaných rukopisů. Publikální nástroj EVT pak poskytuje uživatelům edice poměrně komfortní prostředí pro práci s nimi (náhledy, zoomování, zobrazení celých stránek, navigace po jednotlivých foliích atd.). Pro práci s výroční zprávou z roku 1702 lze také s výhodou využít propracovaný systém EVT pro kolaci jednotlivých textů a řadu možností vizualizace textových variant. Všude tam, kde jsme se rozhodli v textu edice použít jiné znění než v hlavním rukopise nebo se jedná o editorskou emendaci, jsme při kódování zaznamenali i jméno editora, který je za takový zásah odpovědný. Ve výsledné edici mohou pak být úpravy jednotlivých editorů barevně odlišeny, použitím filtrů je možné případně zvýraznit i zásahy jednoho konkrétního editora (viz obrázek 6). V režimu kolace jednotlivých rukopisů rozlišujeme textové varianty (<rdg>) podle podrobnějšího klíče, který vychází z kombinace předem dohodnutého způsobu kódování textových variant v TEI a odpovídajícího nastavení konfigurace barevných filtrů v EVT.³² Správně použité kódování nám dovoluje např. zvýraznit pouze ortografické varianty, vizualizovat změny provedené v textu další písařskou rukou, označit marginální přípisky nebo sledovat vývoj textů na základě autorských korektur (viz obrázek 7 a 8).

Na příkladu edice výroční zprávy telčské koleje z roku **1729** jsme se pokusili ukázat **maximum práce s nadstavbovými informacemi**, tj. komentáři, rejstříky a zejména propojení digitální edice s databází. Při editaci textu byly v šabloně e-Edice zpracovány obsáhlé sémantické komentáře. Ty označují všechna místa v textu pramene, která zmiňují konkrétní osoby (uváděné vlastním jménem nebo funkcí), místa a geografické názvy, jména institucí, spolků nebo korporací. Pro usnadnění čtení latinského textu a rozšíření vyhledávacích možností má zásadní význam také označování specifických latinských termínů vztahujícím se k jezuitskému řádovému prostředí, ať už se jedná o obecné pojmy jako např. kázání, svěcení, křivá přísaha, nebo označení řádových funkcí a hodností např. regent semináře, prokurátor, rektor koleje, prefekt školy. Podobně jsou označovány také náboženské svátky a slavnosti včetně jejich přesně dohledané datace. Mimo to jsme věnovali pozornost i zmínkám o nejrůznějších událostech popisovaných ve výročních zprávách. Nejčastěji se jedná o záznamy o dokončení nebo opravách církevních staveb a pořízení uměleckých předmětů, ale i zprávy o hospodaření nebo činnosti nadací. Při vytváření komentářů v šabloně E-edice je zároveň možné zakládat nebo editovat příslušné záznamy v databázi (viz výše). Do standardu TEI jsou komentáře převáděny s využitím elementů pro obsahovou analýzu takzvanými „pojmenovanými entitami“ (named entities) a jejich seznamy (lists), které na poli digitálních edic nahrazují rejstříkové položky.³³

³² Ediční poznámka a blíže ke způsobům kódování textových variant v B. LEHEČKA – J. SYNOVCOVÁ BOROVÍČKOVÁ – K. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, *Metodika*, s. 26–31, 47, 48 a Příloha č. 8 též [online], dostupné z: <http://reholnici.hiu.cas.cz/literaeannue/metodika/priloha8.pdf>.

³³ *The TEI Guidelines*, kap. 13 *Names, Dates, People, and Places*, in: *The TEI Guidelines* [online], dostupné z: <https://www.tei-c.org/release/doc/tei-p5-doc/en/html/ND.html> (29. 6. 2022); B. LEHEČKA –

Digitální edice publikovaná prostřednictvím EVT pak nabízí řadu možností, jak pracovat s takto připravenými obsahovými komentáři. Ty mohou být barevně zvýrazněny v textu, případně lze volit zvýraznění jen pro některé typy položek, např. umělecké předměty. Kliknutím na zvýrazněnou část textu se otevře okno s informacemi obsaženými v rejstříkovém hesle včetně permalinkového odkazu na příslušný záznam v databázi BBDR a odkazy na další výskyty položky v dokumentu. U geografických názvů a staveb najdeme i zobrazení polohy místa na mapě. Režim prohlížení rejstříků je k dispozici v samostatném okně (viz obrázek 9 a 10).³⁴

Problémy, na které narážíme

Konečná podoba digitální edice naráží ještě na některé technické limity, jak v oblasti propojení s databází BBDR, tak v oblasti výsledné vizualizace. Nástroj EVT je dynamicky se rozvíjející platforma (nová verze je k dispozici obvykle jednou ročně), avšak některé, pro naše účely zásadní, funkcionality jsou dosud předmětem vývoje (např. fulltextový vyhledávač pro kritickou edici, propojení obraz-text pro variantní rukopisy, interaktivita některých typů rejstříků). Chceme-li v pokračovat v efektivním zpřístupňování dalších výročních zpráv, neobejdeme se do budoucna bez týmové spolupráce, která bude vyžadovat mimo jiné nastavení workflow, tj. toku, sdílení a ukládání editovaných dokumentů. Dořešit bude potřeba i způsob průběžné aktualizace již hotových XML souborů a jejich synchronizace s databází. V případě zveřejňování digitalizátů jsme vázáni platnou legislativou, resp. podmínkami nastavenými jednotlivými paměťovými institucemi.

Závěr

Digitální edice se v moderní době stávají minimálně alternativou klasických papírových edic. K jejich nesporným výhodám patří především snadná dostupnost, flexibilita zobrazení a možnost průběžné aktualizace i oprav editorských omylů. Digitální edice je nejen volně dostupná na internetu, ale poskytuje zároveň přístup k digitalizátu, popisu rukopisu, editovanému textu, kritickým poznámkám i rejstříkům. Dostupné vizualizační nástroje umožňují vygenerovat znění všech variantních rukopisů a jejich vzájemného porovnání/kolaci nebo přizpůsobit podobu edice sledovaným jevům (volba typu edice, barevné filtry). Tyto utility umožňují např. snadnější porovnávání s nově objevenými rukopisy a jejich začlenění do filiačního stromu rukopisů nebo lépe prověřit kvalitu rukopisů a oprávněnost volby hlavního rukopisu, včetně následné možnosti změnit tuto volbu. Samozřejmostí jsou interaktivní poznámky, rejstříky a vyhledávací služby.

Ve srovnání s papírovou edicí je jistě předností i relativně kratší doba mezi dokončením edice a jejím zveřejněním. Nespornou výhodou je i možnost postupného vydávání větších souborů písemností po částech, opět s možností pozdějších úprav a korekcí.

J. SYNOVCOVÁ BOROVIČKOVÁ – K. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, *Metodika*, s. 50–51 a příloha č. 9, též [online], dostupné z: <http://reholnici.hiu.cas.cz/literaeannue/metodika/priloha9.pdf>.

³⁴ B. LEHEČKA – J. SYNOVCOVÁ BOROVIČKOVÁ – K. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, *Metodika*, s. 51.

Na druhé misce vah leží především velká časová náročnost přípravy digitální edice, která je navíc vázána na funkční týmovou spolupráci s nemalými požadavky na technické znalosti editorů a dobrou organizaci toku dokumentů mezi jednotlivými členy týmu. Významnou proměnnou v rovnici kladů a záporů přípravy digitální edice je i závislost na technickém zajištění jak v oblasti udržování potřebného hardwaru a sledování vývoje používaných aplikací, tak zejména na poli péče o vzniklá data, jejich aktualizaci a zajištění trvalé udržitelnosti. Svou roli hraje i jiný způsob vnímání uživatelem.

Papírová a digitální edice však nejsou dvě různé od sebe vzdálené cesty, mezi kterými je třeba jednou pro vždy volit tu progresivnější a efektivnější. Práce editora zůstává v obou prakticky stejná, jen v digitální edici přistupují další dovednosti a nároky, jejichž využití však může přinést výsledky, které papírová edice nabízet nemůže. Digitální edice ale těžko poskytne potěšení ze čtení knihy nebo kouzlo nalezení nehledaného. Domníváme se, že je tedy třeba obě formy zpřístupňování nestavět proti sobě, ale naopak hledat možnosti, jak je metodicky udržet v trvalém spojení tak, aby z práce editorů mohly v ideálním případě vzejít obě podoby edice.

SEZNAM LITERATURY

- Roman BLEIER et al. (edd.), *Digital scholarly editions as interfaces*, Norderstedt 2018.
- Kateřina BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, *Litterae annuae provinciae Bohemiae (1623–1755)*, *Folia Historica Bohemica* 25, č. 1, 2010, s. 23–49.
- Alena BOČKOVÁ, *Ediční poznámka*, in: Kateřina Bobková-Valentová – Alena Bočková – Magdaléna Jacková – Martin Bažil – Eva Pauerová – Jan Zdichynec – Zdeněk Žalud (edd.), *Sv. Jan Nepomucký na jezuitských školních scénách* [= *Theatrum Neolatinum* 1/], Praha 2015, s. 51–60.
- Lou BURNARD – Elena PIERAZZO, *Digital Scholarly Editions: Manuscripts, Texts and TEI Encoding*, in: DARIAH TEACH: Open Educational Resources for the Digital Arts&Humanities [online], dostupné z: <https://teach.dariah.eu/course/view.php?id=32>.
- Lou BURNARD (ed.), *Creating a Digital Scholarly Edition with the Text Encoding Initiative A Textbook for Digital Humanists* [online], Digital Editing of Medieval Manuscripts (DEMM), 2017, dostupné z: <https://www.digitalmanuscripts.eu/digital-editing-of-medieval-texts-a-textbook/>.
- Lou BURNARD, *What is the Text Encoding Initiative?: How to add intelligent markup to digital resources* [online], Marseille 2014 (<https://doi.org/10.4000/books.oep.426>).
- Alena M. ČERNÁ – Boris LEHEČKA, *Metodika přípravy a zpracování elektronických edic starších českých textů* [online], Praha 2015, dostupné z: https://vokabular.ujc.cas.cz/soubory/nastroje/Methodics/Metodika_pripravy_a_zpracovani_elektronickych_edic_DF12P01OVV028.pdf (aktualizace 11. 2. 2016).
- Matthew James DRISCOLL – Elena PIERAZZO (edd.), *Digital Scholarly Editing: Theories and Practices* [online], Cambridge 2017, dostupné z: <http://books.openedition.org/obp/3381>.
- Christoph FLUCKE (Hrsg.), *Die litterae annuae. Die Jahresberichte der Gesellschaft Jesu aus Altona und Hamburg (1598–1781)*, Münster 2015.
- Christoph FLUCKE – Martin I. SCHRÖTER (Hrsg.), *Die litterae annuae der Gesellschaft Jesu von Glückstadt (1645 bis 1772)*, Münster 2017.
- Markus FRIEDRICH, *Circulating and Compiling the Litterae Annuae. Towards a History of the Jesuit System of Communication*, *Archivum Historicum Societatis Iesu* 78, fasc. 153, 2008, s. 3–39.
- Boris LEHEČKA – Jana SYNOVCOVÁ BOROVIČKOVÁ – Kateřina BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, *Metodika evidence dokladů hmotné kultury v narativních pramenech se zaměřením na zpřístupnění kulturně historických informací v cizojazyčných pramenech* [online], Praha 2020, s. 26–31, dostupné z: <http://reholnici.hiu.cas.cz/litteraeannuae/metodika/metodika.pdf>.
- Paolo MONELLA – Roberto ROSSELLI DEL TURCO, *Extending the DSE: LOD Support and TEI-IIIIF Integration in EVT*, in: *Convegno Annuale dell'Associazione per l'Informatica Umanistica e*

- la Cultura Digitale (AIUCD): Atti del IX Convegno Annuale AIUCD. La svolta inevitabile: sfide e prospettive per l'Informatica Umanistica, Milano 2020, s. 148–155, též [online], dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/344545287_Monella_Rosselli_Del_Turco_2020_-_Extending_the_DSE_LOD_Support_and_TEL-IIIF_Integration_in_EVT.
- Julie NOVÁKOVÁ, *Edičně textologická pravidla pro vydávání latinských spisů J. A. Komenského*, strojopis.
- Elena PIERAZZO, *Digital Scholarly Editing: Theories, Models and Methods*, London – New York 2016.
- Elena PIERAZZO, *Textual Scholarship and Text Encoding*, in: Susan Schreibman – Ray Siemens – John Unsworth (edd.), *A New Companion to Digital Humanities*, Malden 2016, s. 307–321 (<https://doi.org/10.1002/9781118680605>).
- Elena PIERAZZO, *What future for digital scholarly editions? From Haute Couture to Prêt-à-Porter*. *International Journal of Digital Humanities* 1, č. 2, 2019, s. 209–220 (<https://doi.org/10.1007/s42803-019-00019-3>).
- Roberto ROSSELLI DEL TURCO – Giancarlo BUOMPRISCO – Chiara DI PIETRO – Julia KENNY – Raffaele MASOTTI – Jacopo PUGLIESE, *Edition Visualization Technology: A Simple Tool to Visualize TEL-based Digital Editions*, *Journal of the Text Encoding Initiative* 8, 2014 (<https://doi.org/10.4000/jtei.1077>).
- Roberto ROSSELLI DEL TURCO – Chiara DI PIETRO, *Between Innovation and Conservation: The Narrow Path of User Interface Design for Digital Scholarly Editions*, in: Roman BLEIER et al. (edd.), *Digital Scholarly Editions as Interfaces*, Norderstedt 2018, s. 133–163, též [online], dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/329699399_Between_Innovation_and_Conservation_The_Narrow_Path_of_User_Interface_Design_for_Digital_Scholarly_Editions.
- Roberto ROSSELLI DEL TURCO – Chiara DI PIETRO – Chiara MARTIGNANO, *Progettazione e implementazione di nuove funzionalità per EVT 2: lo stato attuale dello sviluppo*, *Umanistica Digitale* 7, 2019, s. 5–21 (<https://doi.org/10.6092/issn.2532-8816/9322>).
- Roberto ROSSELLI DEL TURCO, *After the editing is done: Designing a Graphic User Interface for digital editions*, *Digital Medievalist* 7, 2012 (<https://doi.org/10.16995/dm.30>).
- Roberto ROSSELLI DEL TURCO, *Designing an advanced software tool for Digital Scholarly Editions*, *Textual Cultures Text Contexts Interpretation* 12, č. 2, 2019, s. 91–111 (<https://doi.org/10.14434/textual.v12i2.27690>).
- Bohumil RYBA, *Pravidla pro transkripci latinských rukopisných textů*. Přepis ze strojopisu a grafická úprava Centrum mediivistických studií, Praha 2000.
- Patrick SAHLE et al. (edd.), *A catalog of Digital Scholarly Editions* (v.4.074 2020ff) [online], dostupné z: [https://www.digitale-edition.de/exist/apps/editions-browser/\\$app/index.html](https://www.digitale-edition.de/exist/apps/editions-browser/$app/index.html) (13. 7. 2022).
- Martin STEINER, *Ediční pravidla pro vydávání latinských spisů J. A. Komenského*, *Listy filologické* 122, č. 3–4, 1999, s. 232–240.
- Martin SVATOŠ, *Doporučení pro vydávání latinských pramenů v ediční řadě Fontes rerum Bohemicarum recentioris aevi (FRBRAE)*, strojopis.
- Martin SVATOŠ, *Současná praxe ve vydávání raněnovověkých latinských textů a otázky z ní vyplývající*, *Listy filologické* 122, č. 3–4, 1999, s. 222–231.
- Georg VOGELER, *The “assertive edition”. On the consequences of digital methods in scholarly editing for historians*, *International Journal of Digital Humanities* 1, č. 2, 2019, s. 309–322 (<https://doi.org/10.1007/s42803-019-00025-5>).
- Jörg ZECH, *Die Litterae Annuae der Jesuiten. Berichterstattung und Geschichtsschreibung in der alten Gesellschaft Jesu*, *Archivum Historicum Societatis Jesu* 78, fasc. 153, 2008, s. 41–61.

Internetové odkazy

<http://dantiscus.al.uw.edu.pl>
<http://evt.labcd.unipi.it>
<http://www.reholnici.hiu.cas.cz/katalog>
<http://reholnici.hiu.cas.cz/litteraeannue>
<http://visualizationtechnology.wordpress.com>
<http://www.deutschestextarchiv.de>
<http://www.lib.umich.edu/tcp>
<http://www.manuscriptorium.com>

https://cs.wikipedia.org/wiki/Affero_General_Public_License
https://cs.wikipedia.org/wiki/Extensible_Markup_Language
https://cs.wikipedia.org/wiki/World_Wide_Web_Consortium
<https://github.com/evt-project/evt-viewer>
<https://github.com/TEIC>
<https://jezuitetelc.cz>
<https://openseadragon.github.io>
<https://ota.bodleian.ox.ac.uk>
<https://tei-c.org>
<https://vokabular.ujc.cas.cz>
<https://www.perseus.tufts.edu/hopper>
<https://www.zotero.org/groups/42025/tei/library>

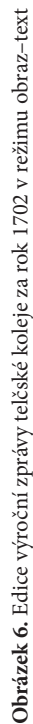
Obrázek 5. Vizualizace edice v EVT

i 11. <u>T.1702</u>]	✱
Orthografické varianty	Více info XML
j Kniti! <u>T.1702 R.1702</u>]	✱
Orthografické varianty	Více info XML
k] human <u>T.1702</u>	✱
Více info XML	
l] post <u>T.1702</u>	✱
Více info XML	
m ethican uno <u>R.1702</u>] om. <u>T.1702 P.1702 B.1702</u>	✱
Více info XML	
n] ethican uno <u>T.1702</u> ethican uno <u>P.1702 B.1702</u>	✱
Více info XML	
o] tun <u>T.1702</u>	✱
Více info XML	
p Chinsky <u>P.1702 B.1702 R.1702</u>]	✱
Orthografické varianty	Více info XML
q Boeninae <u>T.1702 P.1702</u>]	✱
Orthografické varianty	Více info XML
r] tribus <u>T.1702</u>	✱
Více info XML	
s] Rector <u>P.1702</u>	✱
Více info XML	

1702 R-1702] seminario Angelico P-1702

P Chianky P-1702 B-1702 R-1702]

ac postulat theologus Excellentissimus Domini Domini Sacri Romani Imperii, Comitiss Francisci Udalrici Clusky ⁹ Cesarei legati et Supremi Regni Botaniæ ⁹ cancellarii, magnæ memoratæ Proceris, Brigueuensi causâ pretraxit tractatū Vienne ad sulanæ Cæsarem. Collegium Cramloviense recti trinitate, ac nuper Domui professorum Præpositus præfuit, annis totidem ⁹ Rector ⁹ Magnificus Universitat̃ Carolæ-Ferdinandæ ⁹ Præge, utriusque facultatis doctor in Societate promotus. Quotior votorum professus ab anno 1678, 2. Februarii. Denum huc in insinuatū Patres testæ probationis translatus secum attulit sua inavaletois principia, hydropem et stomachi debilitatem, que deinde in hecicam et varia symptomata degeneravit, ut nullis solertiis medicamentis talentia potuerit superari. Eam Pat̃ Capanus ob raris animi doloribus, præcursionibus induta, variâ eruditiois, quâ typis vulgata et adhuc vulganda ingenti monumenta, omnia Augustissimæ dedicatâ ⁹ restant, toti provincie, qui et ceteris toti ⁹ ob ævorum generumque ægerudi quâ omnibus modis ⁹ summis et illius vrisque Principibus chirur., quâ dolenter ejus mortem conceperunt. Certe Princeps Eckenbergicus ⁹ illico ⁹ intellecta gus nora pro eo centum sacrificiorum numerum legi curavit et cum sua celestissima done ingenuit, ut se adhibere, dixerunt. "Ecce quomodo anabat cum!" Inter hæc tamen ipse ab vilissimis de se adjectis sententiæ. Rector Cramlovi. Sacrorum totius evocati ⁹ Venerabile ad infirmum deferenti, ne alios turbaret, ipse comes aliquotes esse voluit ⁹ dextrarumque cessit. Quantum rebus spiritalibus ⁹ fuerit, extremum tetatur morbus, quo nihil loqui, nihil ledere voluit, quod in Deum non tenderet. Unicum votum quâ quâ non quocunque bene, sed etiam ad omnium adificationem morti. Et ita ⁹ mortuus est. Reliqui incolentes miam non solum sedant, sed etiam cum omnium vicinorum aestinatione ⁹ obstant ⁹. In templo ad illucien pietatis signis festivitatibus annis se propitia, que non solum augerent splendorem, sed etiam ad pietatem excitarent. Sacrorum nostrorum festivitates cum copioso populi secum celebratæ, Sacri Patriarchæ postri dem sollemniores fecit Reverendissimus Præmonstratensium Neorichiensis Præpositus et iam cum suis adhibitis pontificando. Pater vero Prior ejusdem cunctis in laudem Sancti et nostre Societatis apud ⁹ Divum Xaverium honoratim ⁹ Reverendissimus in doloa vero eruditum Sancti exco-

Obrázek 7. Edice výroční zprávy telčské koleje za rok 1702 v režimu kolace

Litterae annuae 1702

Editorial - Comment

Critical

Info

TYPE

orthographic

variant

correction

marginalia

CAUSE

trans

del

add

ditography

subst

om

supl

HAND

#TM1

#TM3

#TM2

T-1702

Editorial - Comment

Info

ayurpau et alioquin ocomantur, quae censeo in reseruantur, varia ymponenda

Pater Caparus ob raras animi dotes, praecellentia talenta, variam eruditionem, quam typis vulgata et adhuc vulganda ingenii monumenta, omnia Augustissimo dedicata

u omnia Augustissimo dedicata P-1702 B-1702 R-1702] omnia Augustissimo dedicata T-1702

More Info XML

Metadata for lemma "omnia Augustissimo dedicata"

WIT: #T-1702

TYPE: correction

CAUSE: add

HAND: #TM1

MORE INFO ABOUT THE APPARATUS ENTRY

testantur, toti provinciae, quin et exteris notus et ob svavem gratumque agendi cum omnibus modum v summis et infimis virisque Principibus charus, certe w qui dolenter ejus mortem exceperunt. Certe Princeps Eccenbergicus x , intellecta ejus morte, pro eo certum sacrificiorum numerum legi curavit et ita cum sua celsissima

Filters

Heat Map

Create index

Search

Obrázek 8. Vizualizace textových variant v edici výroční zprávy telšské koleje za rok 1702

Obrázek 9. Ukázka práce s rejstříky a komentáři v edici výroční zprávy telčské koleje za rok 1729

Záhlaví, zápatí, obsah	
Obsah	A B C D E G H I J L M N O P R S T V
▼ REJSTŘÍKY	▶ partus
♀ REJSTŘÍK MÍST	▶ per-ingenio
♀ REJSTŘÍK STAVEB	▼ periocha
♂ REJSTŘÍK OSOB	Více informací Vyskyty
👤 REJSTŘÍK KORPORACÍ	❗ Periocha
⚖ UDALOSTI	ALIAS: Synopsis dramatis
⚖ PŘEDMĚTY	❗ Smrti nebo obaš, pojem používaný pro označení textů připravovaných ke školním divadelním představením, které obvykle obsahovaly údaje o účinkujících, místě a datu konání, zdroji námětu a především shrnovaly obsah a smysl jednotlivých výstupů představení.
⚖ POMY	▶ pietas
⚖ FUNKCE	▼ piscatio-authunnalis
⚖ SWIKY	Více informací Vyskyty
BIBLIOGRAFIE	❗ Piscatio authunnalis
	ALIAS: Výlov rybníka
▶ INFORMACE O PROJEKTU	▶ piscina
	▶ piscina-reparata
	▶ pomarium
	▼ probae-scholasticae
	Více informací Vyskyty
	❗ Probae scholasticae
	ALIAS: Školní ročníkové zkoušky
	❗ Školní rok se na jezuitických školách uzavíraly písemné zkoušky, jejichž výsledkem byl základem hodnocení žáků i kritériem jejich doporučení ke studiu ve vyšším ročníku. Konali je studenti jednotlivých ročníků postupně od nejvyššího k nejnižšímu během zří.
	▶ proemium

Obrázek 10. Edice výroční zprávy telčské koleje za rok 1729 – režim prohlížení rejstříků